

РОЗВИТОК СУБ'ЄКТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО

Концепція статті полягає у розгляді зв'язку між процесами формування сучасних правових норм й правосвідомості студентської молоді та розвитком суб'єктності майбутніх фахівців. Встановлено, що розвиток суб'єктності завжди залежить від певних наявних у суспільстві можливостей, від ступеня забезпечення прав і свобод людини в державі, а формування суб'єктних якостей особистості ґрунтується на свободі як усвідомленій, ціннісно-орієнтованій, керованій суб'єктом активності в умовах певного суспільства.

На основі аналізу праць учених щодо суб'єктної позиції студента розкрито динамічну інтегративну характеристику особистості, яка виражає систему емоційно-ціннісних ставлень, визначає рефлексивно-особистісний спосіб активності студента в освітній діяльності, спілкуванні, самопізнанні. Основна ідея становлення суб'єктності студента в освітньому процесі ЗВО полягає в тому, що цей процес загалом і різні його складники розглядаються авторкою як основні чинники освітньої активності, а майбутній фахівець – як носій індивідуального суб'єктивного досвіду, що зумовлює його прагнення до розвитку й самореалізації внутрішнього потенціалу.

Доведено, що правове виховання студентської молоді є процесом динамічної зміни правового світогляду молоді людини як суб'єкта майбутньої професійної діяльності, який відбувається в умовах відкриття реальних можливостей особистості, що дає їй змогу відчувати себе суб'єктом освітньої, а в перспективі – власної професійної діяльності, що необхідно для вільного творчого розвитку її особистості на засадах поваги до прав і свобод людини в суспільстві.

Для з'ясування ступеня правового виховання студентів у ЗВО та розуміння впливу цього процесу на розвиток суб'єктності майбутніх фахівців у питаннях дотримання недискримінаційного підходу в освіті нами було проведено спеціальне опитування, результати якого засвідчили середній і низький рівні правових знань студентів, наявність у них хибних уявлень і стереотипів щодо прав та обов'язків отримувачів і надавачів освітніх послуг, що значно ускладнює їхню подальшу інтеграцію до професійного середовища ЗСО, створює непорозуміння у професійних стосунках, заважає розвиватися й будувати кар'єру.

Ключові слова: суб'єктність, студенти, правове виховання, заклад вищої освіти, недискримінаційний підхід в освіті.

Сьогодні з огляду на зростання вимог до особистості майбутнього фахівця в умовах розбудови правового гуманістичного суспільства в Україні усе більшу роль у професійній підготовці майбутніх фахівців відіграє суб'єктний підхід, ґрунтований на свідомому компетентному ставленні науково-педагогічних працівників і студентства до прав та обов'язків людини в суспільстві. Такий підхід, що розвивається у межах гуманістичної парадигми освіти й закарбований у положеннях Конституції України та Закону України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні" [1], акцентує увагу на освіті людини не стільки як на категорії навчальної діяльності, скільки як на процесі, результатом якого є набуття особистістю правової грамотності, громадянської стійкості, засвоєння нею цінностей гуманістичного суспільства, вироблення тих її смислових утворень, які забезпечують обґрунтовану суб'єкту позицію людини в сучасному світі.

Наголосимо, що в умовах становлення гуманістичної освітньої парадигми формування суб'єктності майбутніх фахівців як майбутнього всієї країни є провідною цільовою настановою, що реалізується в освітньому процесі закладів вищої освіти насамперед через посилення правового виховання студентства.

Основи дослідження суб'єктності особистості закладалися у працях Г. Аксьонова, О. Бондаренка, А. Бистрюкова, Ф. Блієва, М. Боритка, В. Давидова, Л. Кузнецова, А. Лебедева, Д. Леонтьєва та інших. На необхідності формування суб'єктних якостей людини в освітньому процесі наголошували І. Бех, Н. Гавриш, Є. Ісаєв, С. Мартиненко, Л. Мітіна, О. Пехота, О. Савченко, О. Сущенко, Н. Ткачова, М. Федоренко. Із сучасних позицій дослідженням проблеми розвитку суб'єктності студентської молоді займалися українські вчені (Н. Арістова, К. Віщукаєва, С. Савченко та інші). Аналіз їхнього наукового доробку дає змогу стверджувати, що шляхи розвитку суб'єктності студентів в освітньому процесі ЗВО є доволі різноманітними й правове виховання молоді посідає серед них чільне місце.

Питання освіти й виховання студентської молоді в умовах вищої школи розробляли С. Архангельський, Б. Бім-Бад, Б. Гершунський, В. Давидов, В. Загвязинський, М. Кларін, В. Краєвський, І. Лернер, Б. Лихачов, Н. Нікандрова, А. Петровський, П. Підкасистий, В. Сластьонін та інші). У працях сучасних учених К. Абульханової-Славської, І. Зимньої, В. Ільїна, Г. Ковальова, Г. Пономарьової, І. Якіманської наголошується, що основою оновлення системи освіти виступає особистісний підхід, у межах якого проголошено необхідність урахування індивідуальних освітніх потреб студентів, а також спрямування виховного процесу на формування суб'єктності майбутнього фахівця.

Питання правового виховання молодого покоління досліджували О. Бандурка, Л. Горбунова, О. Кануннікова, М. Ткаченко, І. Яковець, Т. Ярошевська та інші дослідники.

Вивчення результатів наукових досліджень на тлі аналізу реального досвіду виховної роботи зі студентством у закладах вищої освіти свідчить про необхідність наукового розроблення проблеми розвитку суб'єктності майбутніх фахівців як результату посилення правового виховання студентів в умовах отримання ними вищої освіти.

Мета статті полягає в дослідженні суті та можливостей розвитку суб'єктності студентів засобами правового виховання в освітньому процесі ЗВО.

Розпочинаючи дослідження порушеної проблеми, варто уточнити основні характеристики суб'єктності майбутніх фахівців, що забезпечить свідоме визначення можливостей сприяння розвитку цього особистісного феномена засобами правового виховання. Зв'язок між процесами формування сучасних правових норм і правосвідомості молоді та розвитком суб'єктності майбутніх фахівців полягає насамперед у їхньому загальному динамічному характері. М. Боритко наголошував, що суб'єктність є динамічною категорією, оскільки суб'єктом не можна стати, ним можна лише ставати, оскільки суб'єктність полягає в саморозвитку, самоутвердженні, які в ситуаціях виховання протікають у формі самопізнання людини, самооцінки, усвідомлення себе, своїх особливостей, можливостей, достоїнств, недоліків [2, с. 18]. Відповідно, розвиток суб'єктності завжди ґрунтується на певних наявних у суспільстві можливостях, ступені забезпечення прав і свобод у державі. Ще Д. Леонтьєв наголошував, що в основі формування суб'єктних якостей особистості лежить свобода, яка насамперед розумілася дослідником як особиста свобода людини в суспільстві – усвідомлена, опосередкована ціннісними установками особистості, керована суб'єктом активність [3, с. 51].

Спіраючись на зазначене, можемо стверджувати, що суб'єктна позиція студента – це динамічна інтегративна характеристика особистості, яка виражає систему емоційно-ціннісних ставлень, визначає рефлексивно-особистісний спосіб активності студента в освітньому процесі. Суб'єктність студента виявляється в його освітній діяльності, спілкуванні, самопізнанні. Становлення суб'єктності майбутнього фахівця в освітньому процесі закладу вищої освіти можна розглянути як взаємодію двох розвинених у часі процесів: внутрішньо детермінованого – процесу особистісно-професійного розвитку, набуття компетентностей й зовнішнього щодо особистості студента – освітнього процесу ЗВО.

Наголосимо, що основна ідея становлення суб'єктності студента в освітньому процесі ЗВО полягає в тому, що цей процес загалом та різні його складники розглядаються як основні чинники навчальної активності, а сам майбутній фахівець – як носій індивідуального суб'єктивного досвіду, що зумовлює його прагнення до розвитку й самореалізації внутрішнього потенціалу: знанневого, ціннісного, творчого, комунікативного тощо.

Характерною особливістю розвитку суб'єктності студентства в закладі вищої освіти є те, що цей процес пов'язаний із безперервним виникненням і подоланням різноманітних суперечностей, які породжуються як особистісним дисонансом – розбіжністю між новими поглядами, переконаннями, що має засвоїти майбутній фахівець, й попереднім досвідом та індивідуальними якостями молодої людини, що часто визначаються наявними в суспільстві дискримінаційними стереотипами та практиками.

Оптимальний шлях конструктивного розв'язання таких суперечностей полягає в поступовому та цілеспрямованому процесі правового виховання студентства, що є рушійною силою особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця, набуття професійних компетентностей, самоосвіти в умовах гуманістичного правового суспільства.

Правове виховання студентської молоді – процес динамічної зміни правового світогляду молодої людини як суб'єкта майбутньої професійної діяльності, який відбувається в умовах відкриття реальних можливостей особистості, що дає їй змогу відчувати себе суб'єктом освітньої, а в перспективі – власної професійної діяльності, що необхідно для вільного творчого розвитку її особистості на засадах поваги до прав і свобод людини в суспільстві.

Майбутнім фахівцям необхідно адаптуватися до роботи в сучасних умовах, за яких, реалізуючи державну політику, влада функціонує відповідно до інтересів громадянського суспільства, забезпечуючи права і свободи людини. Серед таких умов, за твердженням О. Коваль, демократичність державного ладу, легітимність і стійкість права; обов'язковість дії закону для всіх членів суспільства; чітке розуміння на рівні держави, громади, особистості не лише змісту прав і свобод членів суспільства, а й реальних механізмів їх впровадження в суспільну практику; неминучість покарання [4, с. 20].

Для з'ясування ступеня правового виховання студентів у ЗВО та розуміння впливу цього процесу на розвиток суб'єктності майбутніх фахівців у питаннях дотримання недискримінаційного підходу в освіті нами було проведено спеціальне опитування, яке містило такі запитання: “Чи зустрічалися Ви з дискримінацією в своєму житті?”, “Чи доводилося Вам використовувати правові норми у разі дискримінації?”, “Які правові норми для захисту людини від дискримінаційних практик у системі освіти Ви знаєте?”, “Як Ви оцінюєте власні знання з теми недискримінації в освіті?” тощо.

Опитування проводилось серед 109 студентів і студенток 2–3 курсів бакалаврату з різних факультетів Комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія” Харківської обласної ради у 2020 р. Для уточнення рівня правових знань студентства використовували “Шкалу соціального самоконтролю” і метод педагогічних ситуацій. Шкала соціального самоконтролю допомогла визначити рівень знань студентів про різноманітні ситуації, що можуть складатися в освітньому середовищі, та ступінь розуміння правової основи вибору стратегії поведінки в кризових ситуаціях – правосуб'єктності майбутнього фахівця. Метод педагогічних ситуацій передбачав моделювання професійних ситуацій у сфері освіти й визначення шляхів, які обирали опитані для їх розв'язання. Результати наведено в таблиці 1.

Кількісний розподіл студентів за рівнем правових знань і ступенем відчуття особистої правосуб'єктності у сфері освіти (відповідно до майбутнього фаху)

Рівень	Вихователі ЗДО		Вчителі НУШ		Вчителі фізичної культури		Соціальні працівники/педагоги	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Високий	6	21,42	5	18,52	6	24,00	6	20,68
Середній	11	39,29	12	44,45	11	44,00	13	44,84
Низький	11	39,29	10	37,03	8	32,00	10	34,48
Разом	28	100	27	100	25	100	29	100

Відповідно до результатів опитування, переважна більшість (43,15 %) студентів мають середній рівень правових знань, певна кількість (35,70 %) – навіть перебуває на низькому рівні таких знань і лише незначна кількість респондентів (21,15 %) готова до суб'єктної діяльності у майбутній професії на засадах свідомо засвоєних правових знань. Встановлено, що більшість студентів зацікавлені в підвищенні рівня власної правової освіченості, хоча подекуди погано уявляють можливість застосування правових знань під час власної професійної реалізації в галузі освіти. Крім того, варто зазначити, що рівні правових знань студентів різного фаху не мають значущих розбіжностей, тобто представники всіх професійних груп потребують цілеспрямованої роботи з правового виховання у ЗВО.

Висновки. Загалом зазначимо, що відсутність у більшості студентів міцних правових знань призводить до того, що не всі з них мають правильні уявлення про антидискримінаційні процеси, які відбуваються в суспільстві, зокрема в системі освіти, не можуть засвоїти правові стратегії побудови стосунків у професійному середовищі. Це значно ускладнює їхню подальшу інтеграцію до освітнього середовища ЗЗСО, створює непорозуміння у професійних стосунках, заважає розвиватися як особистості, здатній до суб'єктної самореалізації у різних сферах життя.

Вважаємо, що перетворення освітньої діяльності майбутніх педагогів на засадах посилення правового виховання студентства як основи розвитку професійної суб'єктності майбутніх фахівців полягає у насиченні змісту освіти темами, проблемами, питаннями, здатними сприяти засвоєнню студентами таких загальноправових знань і вмій, які віддзеркалюють сучасні теорії, концепції, закономірності, принципи побудови правового суспільства в Україні й сприяють формуванню у студентів когнітивної готовності та здатності до виконання професійно-педагогічних завдань відповідно до антидискримінаційних установок в освіті. Розроблення такого контенту, орієнтованого на студентство, є важливим напрямом перспективного дослідження порушеної проблеми.

Використана література:

1. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5207-VI. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 03.08.2020).
2. Бoryтко Н. М. В пространстве воспитательной деятельности : монография. Москва; Волгоград : Перемена, 2001. 181 с.
3. Леонтьев Д. А. Очерк психологии личности. 2-е изд. Москва : Смысл, 1997. 64 с.
4. Коваль О. Я. Співвідношення понять “легітимність” та “легальність” державної влади як визначальних категорій функціонування суспільства. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету / Одеська юридична академія.* 2015. Вип. 3. С. 18–22.

References:

1. Law of Ukraine on the principles of preventing and combating discrimination in Ukraine from September 6 2012. № 5207-VI. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> [In Ukrainian].
2. Borytko, N. M. (2001). In the space of educational activity : monografiya. Moskva ; Volgograd : Peremena, 2001.
3. Leont'yev, D. A. (1997). Essay on the psychology of personality . Moskva : Smysl, 1997.
4. Koval', O. Ya. (2015). The ratio of the concepts of “legitimacy” and “legality” of state power as defining categories of society. *Bulletin of the Chernivtsi Faculty of the National University – Visnyk Chernivets'koho fakul'tetu Natsional'noho universytetu / Odes'ka yurydychna akademiya.* Vyp. 3. S. 18–22.

Petrychenko L. O. Development of students' subjectivity as a result of legal education of future professionals in the educational process of higher educational institutions

The concept of the article is to consider the relationship between the processes of formation of modern legal norms and legal awareness of student youth and the development of the subjectivity of future professionals. It is established that the development of subjectivity always depends on certain existing opportunities in society, on the degree of human rights and freedoms in the state, and the formation of subjective qualities of the individual is based on freedom as a conscious, value-oriented, controlled by the subject of activity in a particular society.

Based on the analysis of the works of scientists, the subjective position of the student is revealed as a dynamic integrative characteristic of personality, which expresses a system of emotional and value relations, determines the reflexive-personal way of student activity in educational activities, communication, and self-knowledge. The main idea of the formation of the subjectivity of the student in the educational process of higher educational institutions is that this process as a whole and its various components are considered by the author as the main factors of educational activity, and the future specialist – as a carrier of individual subjective experience which determines his desire for development and self-realization of internal potential.

It is proved that legal education of student youth is a process of dynamic change of legal worldview of a young person as a subject of future professional activity, which takes place in the conditions of discovering real possibilities of personality, which allows him to feel as a subject of educational and, in the long run – own professional activity that is necessary for the free creative development of his/her personality on the basis of respect for human rights and freedoms in society.

To clarify the degree of legal education of students in higher educational institutions and understand the impact of this process on the development of the subjectivity of future professionals in non-discriminatory approach in education, we conducted a special survey, the results of which showed the average and low level of legal knowledge of students, occurrence of misconceptions and stereotypes about the rights and responsibilities of recipients and providers of educational services, which significantly complicates their further integration into the professional environment of basic secondary educational institutions, creates misunderstandings in professional relations, hinders the development and career building.

Key words: *subjectivity, students, legal education, higher educational institution, non-discriminatory approach in education.*

УДК 37.01

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.74.23>

Петровська О. В., Старенький Р. М.

ІНТЕГРАЦІЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ОТГ І МЕРЕЖЕВОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТНИХ ОСВІТНІХ ТРАЄКТОРІЙ

Чільною проблемою освіти сьогодення є пошук нових шляхів отримання знань, трансформація принципів подання навчального матеріалу, оновлення методологічної бази освіти. Стрімке збільшення обсягу інформації, технологічний розвиток суспільства, неперервна потреба в оновленні структури і змісту мисленнєвих процесів людства є вирішальними факторами у вихованні людини з високим рівнем адаптації. Важко недооцінити вплив ефективної системи навчання і виховання на розвиток держави, саме тому перед усіма країнами світу стоїть проблема пошуку сучасної освітньої парадигми. У статті змістовно проаналізовано кроки української системи освіти у напрямку осучаснення навчання дітей шкільного віку та запропоновано варіант інтеграції освітнього процесу загальноосвітнього навчального закладу в соціальне, культурне й адміністративне життя громади шляхом реалізації проєктних освітніх траєкторій. Не останню роль у модернізації та формуванні ціннісного аспекту розуміння культурних глобалізаційних тенденцій відіграє побудова комунікації різних рівнів між учасниками освітнього процесу. Обґрунтовано ефективність налагодження комунікативних зв'язків між учнями різних країн незалежно від статі, віку та культурно-соціальних умов життя.

На підставі аналізу нормативної документації, літературних джерел і наукових статей із педагогіки, а також керуючись результатами власного управлінського й педагогічного досвіду обґрунтовано важливість створення навчальних комплексів шляхом впровадження мережевої форми навчання в умовах новостворених окремих територіальних громад для уможливлення побудови персональних освітніх траєкторій із метою забезпечення всебічного розвитку дітей шкільного віку. Результатом практичної апробації наукового припущення є значний прогрес у формуванні у школярів сучасних комунікативної, цифрової, мовної, соціальної та суспільної компетенцій.

Ключові слова: *окрема територіальна громада, мережева форма навчання, навчальний комплекс, персональні освітні траєкторії, соціалізація, проєктна діяльність, персоналізація навчання.*

Перед освітніми середовищами багатьох країн на даному етапі розвитку суспільства постає проблема вироблення стратегій навчання нових поколінь. Успішність сучасної людини значною мірою визначається умінням організувати, спланувати своє життя. Адаптивність дітей до нових соціальних ролей дорослого життя суттєво залежить від продуктивності школи на етапі формування особистості, навчання визначати мету, перспективи, здатності складати план дій, уміння знайти та залучити необхідні ресурси для реалізації поставленої задачі.

Мета статті – забезпечити створення умов для реалізації впровадження мережевої форми навчання та реалізації персональних освітніх траєкторій учнів ЗЗСО.

Завдання: теоретичне обґрунтування потреби модернізації навчання під час децентралізації в умовах реформування ЗЗСО; аналіз понятійно-категоріального апарату створення навчальних комплексів; структурно-організаційний і структурно-функціональний аналіз освітніх середовищ ЗЗСО; теоретичне обґрунтування розроблення методики створення навчальних комплексів на рівнях управління адміністративними, освітніми, культурно-спортивними, соціальними процесами.

Предмет: мережева форма навчання, освітній процес, проєктні освітні траєкторії.

Об'єкт: процес організації надання освітніх послуг із використанням мережевої форми навчання для дітей шкільного віку.

Суб'єкти: заклади різних форм організації, категорії працівників, що здійснюють організацію, учні, вчителі різних категорій.

Одним із важливих принципів Нової української школи є дитиноцентризм й орієнтація на потреби кожного окремого учня. Безперервна трансформація суспільства, технічний і науковий прогрес створюють сво-